

SUOMEN
ARKEOLOGISEN
SEURAN
TIEDOTUSLEHTI
2/1984

SUOMEN ARKEOLOGISEN SEURAN TIEDOTUSLEHTI 2/1984

SISÄLTÖ

TOIMITUS KIITTÄÄ	2
SUOMEN RAUTAKAUDEN KUVA - Lehtosalo-Hilander	3
NÄKEMYSTÄ ETSIMÄSSÄ - Kokkonen	7
KOKOUSKUTSU	10
HALLITUS TIEDOTTAA	11
ARKEOLOGISEN JULKAISUTOIMINNAN KRIISI - Vikkula	12
PAINOSTA TULLUTTA	13
DENDROKRONOLOGIAN TILA JA TULEVAISUUS SUOMESSA - Hiekkanen	14
MATIT	16
INGEN KAN VETA HUR ARKEOLOGEN FÅR LIDA... - Matti	18
HELSINGIN YLIOPISTON RASI-PROJEKTI - Rankama	20
ARKEOLOGIT KUVISSA - Talvio	23
AUSWERTUNG DES QUARZMATERIALS DER STATION TERVOLA 30 TÖRMÄVAARA - Schulz	24
PIIKIVITERMISTÖÄ - Eklundh	26
VALITSE LEHDELLE NIMI!	28
LUIDEN KENTTÄKONSERVONNISTA - Nieminen	29
KENTTÄTYÖSEMINAARI ?!! - Carpelan	31
SAKSITTUA	32

* * *

Vastaavat toimittajat: Elvi Linturi, Anne Vikkula

Painos:200

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa

Toimituksen postiosoite: Suomen arkeologinen seura

Tiedotuslehti

c/o HY Arkeologian laitos

PL 913

00101 HELSINKI 10

TOIMITUS KIITTÄÄ

... kaikkia lukijoita siitä yllättävän positiivisesta vastaanotosta, jonka lehti on saanut. Toimitukseen on tullut odotettua runsaammin artikkeleita ja muuta aineistoa kantaa ottavista puheenvuoroista visuaalisiin kaivausmuistiinpanoihin saakka. Tätä voitaneen pitää osoituksena siitä, että tämän kaltainen tiedotuskanava on todella tarpeen.

Tämä nopeasti virinnyt aktiviteetti kertoo myös sen, että arkeologit eivät nuku - eivät ainakaan kaikki. Huoli Suomen arkeologian tulevaisuudesta on herännyt ja samalla tietoisuus siitä, että se tulevaisuus on jokaisen arkeologin vastuulla. Enemmän tai vähemmän lukkiutuneeseen nykytilanteeseen ei enää haluta sopeutua vaieten tai vain hiljaisesti toivoen, että joku joskus tekisi jotakin - että Suuri Taikuri tulisi, heilauttaisi sauvaansa ja muuttaisi tutkimustilanteen kerralla hyväksi...

Koska tiettävästi yksikään suomalainen arkeologi ei omista taikasauvaa, toimintaan on ryhdyttävä hiukan suppeammin taivoittein ja vaatimattomammin keinoin. Jo yksittäisen epäkohdan korjaaminen on tavoite. Ensimmäinen askel kohti tavoitetta on epäkohdan havaitseminen. Kirjoittaminen on keino havainnon julkistamiseksi ja keskustelun aloittamiseksi.

Lehden tässä numerossa eri kirjoittajat käsittelevät mm. rautakauden tutkimuksen ongelmakenttää, arkeologian näkemyksellisiä harhoja ja julkaisutoimintaa. Toivomme keskustelun jatkuvan vilkkaana sekä näistä että uusista aiheista lehden seuraavassa numerossa, joka ilmestyy syyskuussa. Siihen tarkoitettujen kirjoitusten toivotaan saapuvan toimitukseen 31.8.1984 mennessä.

Älä enää vaikene vaan kirjoita!

Toimituksen puolesta

Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander

SUOMEN RAUTAKAUDEN KUVA

C. F. Meinanderin vuonna 1969 julkaisema tutkielma "En essä on förromersk järnålder" ei kertonut asioita, jotka olisivat olleet arkeologeille täysin outoja. Kuitenkin Meinanderin väite, että Suomessa oli ollut useita kulttuuriryhmiä esiroomalaisella ajalla ja että yksi näistä oli kehittynyt tunnetun rautakautisen kulttuurin kannattajaksi, herätti keskustelua. Eräiden mielestä Meinander oli singonnut ideansa kevytmielisesti keräämättä ensiksi kunnon todistusaineistoa. Vielä tänäänkään tätä aineistoa ei ole täydellisenä kerätty, eritelty ja julkaistu, mutta silti esineitä ja muinaisjäännöksiä uskaltaaan ajoittaa myös pronssikauden ja Kristuksen syntymän välille.

Kuitenkaan kaikki ei ole muuttunut. Vaikka siirtolaisille ei enää annetakaan ratkaisevaa osaa Suomen rautakauden väestössä, teoria muuttovirrasta kulttuurin levittäjänä elää yhä. Unto Salo uskoo rautakautisen elämänmuodon levinneen Hämeeseen Kokemäenjokea pitkin Satakunnan rannikolta tulleiden siirtolaisten mukana. Röykkiöitä rakentanut väestö, jonka historiaa voidaan seurata historialliseen aikaan, olisi asettunut sisämaahan uudisasukkaina.

Kannattaapa vilkaista, kuinka paljon sisämaan hautoja on kaivettu. Suomen suurin lähes yhtenäinen röykkiökalmistoalue on Tyrvään Kaukolan- ja Tyrväänkylien alueella. Siellä on n. 330 röykkiöhautaa ja on arveltu, että niitä olisi voinut olla alkuun kaksi kertaa enemmänkin. Kaivettuja röykkiöitä on yhteensä 52, mutta vain 24 tai 25 on sisältänyt sellaista esineistöä, että se on voitu kytkeä johonkin aikakauteen. Mikä todistaa, että kaikki ovat samalta ajalta kuin ajoittavaa metalliesineistöä sisältävät haudat?

Pääosan näistä haudoista on oletettu olevan kansainvaellusajalta, koska silloin pantiin esineitä niukasti hautoihin. ➤

Kuitenkin metalliesineitä sisältäneistä haudoista valtaosan väitetään olevan kansainvaellusajalta. Viisi hautausta on ajoitettu nuoremalle roomalaisajalle, viisi kuusi merovingiajalle ja loput kansainvaellusajalle. Tämän valossahan juuri kansainvaellusajalla olisi ollut tavallisinta panna esineitä hautoihin! Säilyneistä röykkiöistä voidaan siis ajoittaa vain 7 %. Jos hautoja todella on ollut alkuaan kaksinkertainen määrä, vain vajaan 4%:n ajoitus tunnetaan. Voidaanko todella olla varmoja siitä, että vanhimmat haudat ovat vasta 300-luvulta jKr.?

Tyrvään kalmistojen ajoitetuissa röykkiöissä todettiin ainakin 28 hautausta. Jos hautausten määrä röykkiöiden lukumäärään verrattuna noudattaa samaa kaavaa, säilyneissä röykkiöissä olisi ollut n. 385 hautausta. Mikäli kaikki perheenjäsenet olisi haudattu, 9-13 ihmisen yhteisö olisi saanut aikaan tällaisen määrän hautauksia tuhannessa vuodessa. Jos taas hautoja on ollut kaksinkertainen määrä, yhteisöön on täytynyt kuulua parikymmentä ihmistä, jotka ovat haudanneet samoihin paikkoihin tuhannen vuoden aikana.

Nämä röykkiöt on ajoitettu noin neljän sadan vuoden ajalle. Jos kaikki haudat olisivat tuolta ajalta ja niitä olisi alkuaan ollut niin paljon kuin on arveltu, Tyrvään- ja Kaukolankylän alueella olisi ollut noin 60 yksilön yhteisö ensimmäisen vuosituhannen puolivälissä. Viikinkiajan esineistöä on kuitenkin tullut esiin vain sen verran, että se todistaa ehkä kymmenestä hautauksesta, kun niitä pitäisi olla 400-500, jotta ne vastaisivat vanhemman ajan röykkiöitä.

Onko siis röykkiöihin haudattu vielä viikinkiajalla, vaikka yksikään tämän ajan röykkiö ei ole sattunut tulemaan tutkimuksen kohteeksi? Vai ulottuuko röykkiöiden käyttö paljon vanhempaan aikaan kuin tutkitut ja ajoitetut röykkiöt osoittavat? Minkä salaisuuden kätkevät ne röykkiöt, joista löydetään vain keramiikkaa ja eläinten luita ja joissa palaneiden luiden määrä on vähäinen? Selittääkö epämääräinen käsite "uhriröykkiö tai tunkiokasa" ne kaikki, vai onko joukossa havaitsemattomia ruumishautoja tai jopa talonpohjia? Palaneita luita on kaivetuista röykkiöistä todella vähän, vajaa kuusi kiloa, mikä määrää tulisi jo kahden vainajan poltosta!

Tyrvään Kaukolan- ja Tyrväänkylien tunnetuista röykkiöistä oli sentään kaivettu n. 15 %, mutta sisämaassa on useita röykkiökalmistoja, joita on kaivettu vain vähän. Yli sata röykkiötä sisältäviä kalmistoja on mm. Lempäälän Päiväniemessä, Tyrvännön Retulassa, Sääksmäen Rapolassa, Kalvolan Ihalahonmäessä ja jopa Hartolan Kotisalonsaareissa Päijänteen itäpuolella.

Kotisalonsaaren 116 röykkiötä edellyttävät joko pitkäaikaista tai keskittyntä asutusta. Jos jokaiseen röykkiöön olisi tehty vain yksi haudaus, kymmenen ihmisen yhteisö olisi haudannut kalmistoon 300-400 vuoden aikana tai viiden ihmisen yhteisö kaksi kertaa pitemmän ajan. Jos hautauksia olisi kaksi kolme röykkiötä kohden, käyttöaika pitenisi kaksin- tai kolminkertaiseksi tai yhteisö olisi ollut suurempi. Kun lisäksi arvelaan, että vain osa yhteisöjen jäsenistä olisi saanut näkyvän hautauksen, tämän kokoinen kalmisto saattaisi merkitä jo huomattavaa asutusta. Saarella olisi voinut asua parikin perhettä tuhannen vuoden ajan käyttäen tätä samaa kalmistoa hautapaikkanaan.

Hämeestä on suggestiivisia löytöjä keskiseltä rautakaudelta. Sääksmäen Rapolasta, Urjalan Tarhamäestä, Hauhon Kalomäestä ja Hämeenlinnan Hätilästä on löydetty ruodollisia keihäänkärkiä, jotka näyttävät merovingiajan yleisimpien keihäänkärkien esimuodoilta. Nämä kärjet ovat 400- ja 500-luvuilta, siis huomattavasti varhaisempia kuin ne ruodolliset muotiaset, jotka olivat suosittuja sekä Suomessa että eteläisessä Itä-Baltiassa. Mitä näiden uutta enteilevien muotojen löytyminen juuri sisämaasta merkitsee? Onko kysymys vain tutkimusten vähäisyydestä, niin että rannikon keskuksista ei ole sattunut tulemaan vastaan samanlaisia keihäänkärkiä? Vai ovatko suomalaisen aseistuksen tärkeimmät osat syntyneetkin sisämaassa? Onko koko käsitys länsi-itäsuuntaisesta muuttoliikkeestä ja kulttuurinsirrosta romutettava ja yritettävä katsoa asioita kokonaan uudesta näkökulmasta?

Koko vanhemman rautakauden ajoitusrakennelma Suomessa pohjautuu mitä suurimmassa määrin solkilöytöihin. Mutta onko näin menetetty kokonaisia aikakausia, kokonaisia ihmisryhmiä? Onko

ns. uhriröykkiöistä tai kenotafeista yritettykään etsiä ruumishautoja? Pronssikautisissa röykkiöissä on voinut olla ruumis- ja polttohautoja. Miksi ei rautakautisissa?

Kun Ruotsissa siirryttiin kaivaustekniikkaan, jossa koko maanpinta kuorittiin, muinaisjäännösten määrä kaksinkertaistui. Maanpinnalle erottuneiden kumpujen vieressä ja välissä saattoi olla pieniä latomuksia ja ruumishautoja, joista ei ollut tiedetty mitään. Kun Ahvenanmaalla huomattiin kaivaa kumpujen alustaakin, löydettiin ruumishautoja. Koskahan Sisä-Suomessa kyettäisiin tekemään röykkiökalmiston totaalitutkimus kaikkia nykyaikaisen tekniikan apuneuvoja käyttäen?

Jotta voitaisiin vastata kysymykseen, mikä on ollut asutuksen voima ja luonne sisämaassa ja ketkä ovat muodostaneet siellä perusväestön, tarvittaisiin yksityiskohtaisia inventointeja, koekaivauksia ja huolellisesti valittujen kohteiden täydellisiä tutkimuksia. Tulokset saattaisivat olla yllättäviä. Mihin perustuu esimerkiksi kuvitelma, että kaikki pyynnistä eläneet olisivat olleet saamelaisia? Jos suomalaisia on ollut Suomessa jo kivikaudelta asti, kai osa heistä on jatkanut vanhaa elinkeinoaan silloinkin, kun toiset jo ovat siirtyneet kakeamiseen ja pellonviljelyyn?

Käsitys, että suomalaiset ovat asuneet Suomessa jo tuhansia vuosia ennen rautakautta, vaikuttaa aika tavalla siihen kuvaan, joka rautakauden elämästä muodostuu. Rautakauden ihmiset liikkuvat kuin kotonaan sisämaan järvillä ja metsissä ja heillä on vuosituhantiset perinteet itäisistä yhteyksistä. On täysin luonnollista, että aina silloin tällöin haudoista löydetään esineitä, jotka ovat tulleet kaukaa Itä-Venäjältä tai Volgan mutkan tienoilta. Pyyntiseurueiden laajat kierradat ovat ajoittain sivunneet toisiaan, ja vaihtovälineet ja lahjat ovat siirtyneet kädestä käteen. Vasta kun ihmiset ovat asettuneet kiinteämmin paikoilleen, on alkanut vieraantumisen vanhasta ja yhteyksien rajaaminen lähimpään piiriin. Paikalleen asettuneiden kontaktit pyyntiväestöön ovat kuitenkin jatkuneet eräretkien muodossa.

(Lyhennelmä esitelmästä 10. 2. 1984)

Jyri Kokkonen

NÄKEMYSTÄ ETSIMÄSSÄ

On väitetty, että Suomen arkeologikuntaa vaivaavat hajanaisuus, nurkkakuntaisuus ja keskinäinen kateus. Joukon voi helpommin määrittellä erottavilla tekijöillä kuin yhteisillä. Vaikka seuramme onkin kiitettävällä tavalla koettanut etsiä muutosta tilanteeseen, raja-aitoja riittää. Syitä on haettu mm. kireästä työtilanteesta ja aineksen soveltuvuudesta siihen. Kuitenkin karsiutumisen ohella vaikuttaa vähintään yhtä vahvana tekijänä karsinoituminen. Tuntuu siltä, että joukoltamme puuttuu lähestulkoon laidasta laitaan terve kokonaisnäkemys tieteen olemuksesta ja tehtävistä.

Keskusteluun lähdetään, jos lähdetään, tarkasti omista henkilökohdaisista tai edustamistaan lähtökohdista käsin. Harvoin, jos koskaa keskustellaan tutkimuksen ongelmista nk. yleisellä tasolla vaan pikemminkin eri instanssien ja niitä edustavien yksilöiden toiminnan kannalta. Henkilökysymykset ovat selvästi tutkimusongelmia kiinnostavampia. Kokonaisnäkemysten puute johtaa erilaisiin harhakäsityksiin, jotka osaltaan vahvistavat raja-aitoja. Harhautumisen luonnetta voidaan tarkastella mielenkiintoisella tavalla erään erikoisteen - arkeologian teorian - valossa.

Jo pelkällä sanalla teoria on ihmeellinen mahti. Se jakaa mielipiteet ja asenteet selvästi eri leireihin. Teoria on samalla tieteellisen edistyksen tunnus ja punainen vaate, vakavaa tutkimusta ja joutavaa keikarointia, perimmäisiä kysymyksiä ja ajanvietettä. Mistä moiset vastakohdat? Tutkimushistoriallisessa mielessä arkeologian "teoreettinen profiili" on noussut mainittavammin esiin vasta viimeisten parin vuosikymmenen aikana. Nk. suuria nimiä lukuunottamatta eri maiden arkeologien työ on keskittynyt muinaisuuden lähteiden hankkimiseen ja systematisointiin - selitykset ovat saaneet jäädä odottamaan. Lisäksi useimmissa maissa arkeologinen toiminta on kytkeytynyt puitteisiin, joissa sen ei ole tarvinnut perustella olemassaoloaan suhteessa muihin tieteisiin teoreettisella tasolla. Tähän taustaan voidaan sijoittaa myös oma tutkimusperinteemme, sen väitetty "epäteoreettisuus" ja perinettä jatkavan yhteisön erilaiset harhakäsitykset.

Teorian ja käytännön harha

Kenties helpoin ja banaalein suhtautuminen nk. teoreettisiin kysymyksiin tiivistyy luuloon, että arkeologiassa voidaan tehdä selvä ja johdonmukainen ero teoreettisten ja käytännön aspektien välillä ja että jälkimmäiset olisivat vielä jollakin tavoin mielekkäämpiä ja hyödyllisempiä. Ajatellaan, ilman sen suurempaa vaivannäköä, että käytännön toiminnan vastakohtana on "teoretisointi", filosofointi tai pelkkä viisasastelu, hauskaa sinänsä mutta täysin hyödytöntä. Kuitenkin kaikki tilanteet, joissa tarvitaan arkeologista tietoa ja asiantuntemusta, edellyttävät jatkuvasti taustalla olevaa käsitteiden, olettamusten ja näiden sanelemien ratkaisujen järjestelmää. Jo yksittäisen muinaisesineen tunnistaminen edellyttää juuriltaan ja lähtökohdiltaan teoreettista viitekehystä. Se, että tämä on useimmilla jokseenkin täydellisesti sisäistetty, johtaa helposti ajatukseen, ettei sillä ole mitään tekemistä abstraktin ajatusrakennelman kanssa. Kuitenkin niin kauan kun kukaan ei voi väittää nähneensä esimerkiksi Suomen varhaismetallikautta vaan ainoastaan siihen luokiteltuja arkeologisia lähteitä, abstraktiot valitettavasti säilyvät. Vastaavasti viitekehysten ja käsitejärjestelmän muutokset, tarkistukset ja korjaukset ovat sitä toimintaa, jota myös teoreettiseksi kutsutaan.

Monastinen harha

Sukua edelliselle käsitykselle on kanta, jonka mukaan teoreettinen keskustelu ja pohdinta ovat siinä määrin arvokkaita asioita, että ne edellyttävät iän ja kokemuksen mukanaan tuomaa elämänviisautta. Sen mukaisesti tiedeyhteisö jakautuu lukuisiin arvoasteikkoihin, joiden tunnuksina ovat milloin akateemiset oppiarvot, milloin virkanimikkeet tai molempien yhdistelmät. Tässä järjestelmässä roolit ovat selvät ja tie viitoitettu - noviisi käy läpi monta kilvoituksen astetta ennen kuin hänen on lupa lausua käsityksiään opillisista kysymyksistä. Historialliset analogiat osoittavat tämän mallin toimineen loistavasti mm. keskiajalla mutta valitettavasti sekään ei ole aivan aukoton. Elämänviisaus ja tieteellinen ajattelu eivät välttämättä korreloi sen enempää biologisen kuin virkaiänkään kanssa.

Onneksi yhteisössämme asiat ovat hyvin tässä suhteessa mutta vääristymien mahdollisuus on olemassa, ainakin teoriassa. Luonnollisesti kokeneen tiedemiehen sana painaa enemmän kuin kymmenen aloittelijan mutta on muistettava, että auktoriteetitkin ovat (useimmiten menneen) aikansa lapsia. Sitäpaitsi, jos auktoriteetin käymä keskustelu edellyttää muun joukon vaikenemista, tilanne on jo lähtökohdiltaan vinoutunut.

Kapinan harha

Viimeisenä tarkastelemme ehkä vaarallisinta harhakäsitystä. Siinä yhdistyy edellisillekin ominainen tyhmyys hälyttävään aktiivisuuteen. Tämän harhan edustaja on nuorehko henkilö, joka on tuskastunut teoreettisen ja metodisen keskustelun vähyyteen ja varsinkin edelliselostettujen harhojen vaikutuksiin. Hän aavistaa, lähinnä vaistonvaraisesti, teoreettisten aspektien tärkeyden ja kaipaa kiihkeästi ulospääsyä ahdistavasta tilanteesta. Edessä on pienimuotoinen kapina, johon aseet löytyvät. Hyvin hoidetut kirjastomme tarjoavat runsaan valikoiman alan teoreettista ja metodiopillista kirjallisuutta. Kiihkon vallassa nuori kapinallisemme uppoutuu yli kahdenkymmenen vuoden takaisten nuorten amerikkalaisten arkeologien mullistaviin ajatuksiin. Uutta aatetta ammenetaan sumeilematta eri lähteistä ja eri suunnilta ja pian on maailma mallillaan. Tässä tilanteessa teoriasta ja kaikesta mitä sen otsikon alle mahtuu on tullut eräänlainen fetissi, tunnus pahaa epätieteellistä maailmaa vastaan. Etäisyys puuttuu, fetisistimme osaa ehkä suhtautua kriittisesti omaan perinteeseen mutta uusia auktoriteetteja ei osata asettaa oikeisiin yhteyksiinsä. Valitettavinta tässä asenteessa on kuitenkin uusien ajatusten ja näkemysten välineellistäminen sisällön pohtimisen kustannuksella. Lisäksi kapinallinen sulkee silmänsä ja korvansa luonnollisimmalta ympäristöltään, ellei tämä ole jo karkoittanut hänet. Henkireikkinä saavat toimia ne kolme tai neljä hengenheimolaista, jotka ovat kyllin korkealla tasolla voidakseen keskustella perimmäisistä kysymyksistä. Lopputuloksena on vaarallinen eristäytyminen - kapinallinen identifioituu auktoriteetteihinsa ja muu yhteisö laajakatseisuudessaan identifioi uudet auktoriteetit kapinalliseen. Vertauksen epäedullisuudesta ei liene epäilystä. ➤

Ratkaisu

Mitä harhojen tilalle? Terveen kokonaisnäkemyksen yhtenä edellytyksenä on teoreettisten kysymysten demystifioiminen. Näitä näkökohtia painottava koulutus ja tutkimus voisivat osaltaan asettaa arkeologian teorian sille kuuluvalla luonnolliselle sijalle, osana tieteen käytäntöä. Tämä voisi tervehdyttää myös suhtautumista eri kansainvälisiin suuntiin ja uutuuksiin. Nykyinen tilanne, jossa näihin suh-
taudutaan joko kritiikittömällä innolla tai välinpitämättömyyteen verhotulla ymmärtämättömyydellä, johtaa vääjäämättä putoamiseen keskustelun kelkasta.

* * *

"Uusi aika on herännyt, mutta ei vielä saavuttanut selvyyttä itsestään; vanha vaelttaa voitonmerkein, kunniamerkein ja hautaparaatein isäinsä luo. Olisi yhtä anteeksiantamatonta nyt nukkua kuin olisi röyhtäistä kylläisyydestä hautajais-
kestien jälkeen."

A.I.Arwidsson 1821

* * *

KOKOUSKUTSU ! ! !

Suomen arkeologisen seuran kevätkauden viimeinen kokous pidetään Turussa perjantaina 11.5. Tapaaminen on tuomiokirkon puistossa klo 12.00, minkä jälkeen on varattu aikaa lounaalle. Kokous alkaa klo 13.30 arkeologian oppiaineen tiloissa (Henrikink. 2) ja alustusten sekä keskustelun teemana on "Arkeologisen tutkimuksen alueellinen kehittäminen". Tutustumme myös Turun arkeologien tutkimustoimintaan. Tervetuloa.

Anne Rikula
sihteeri

HALLITUS TIEDOTTAA

Seuran suunnitelmissa on Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin kirjoittaman teoksen Ancient Finnish Costumes kustantaminen. Kirjasta tulee 64-sivuinen ja kuvitus on osittain värillistä. Teoksen on tarkoitus ilmestyä vielä tämän vuoden aikana.

Tammikuussa järjestettäväksi on suunniteltu Arkeologian päiviä. Tarkoituksena on kuulla alustuksia ja esitelmiä arkeologian merkityksestä humanistisena tieteenä. Tarkempia tietoja antavat päiviä järjestävän työryhmän jäsenet Markus Hiekanen, Tuula Heikkurinen-Montell, Kristiina Korkeakoski-Väisänen sekä Tapio Seger.

Suomen arkeologinen seura järjestää yhdessä Historian Ystävien Liiton kanssa helmikuussa 1985 symposiumin aiheesta "Suomen kansan vanhojen runojen historiallinen tausta". Henkilökohtaisia kutsuja ei lähetetä, joten kiinnostuneita kehoitetaan seuraamaan ilmoitustauluja tai ottamaan yhteyden joko Anne Vikkulaan tai historian ystävien sihteeriin Martti Linnaan.

Sääntöjen mukaan Suomen arkeologiseen seuraan voi liittyä myös ei-arkeologi, jota vähintään kaksi seuran jäsentä kannattaa. Jäseneksi haetaan Suomen arkeologiselle seuralle osoitetulla kirjeellä. Myös arkeologijäseniltä edellytetään nyt toiminnan jo vakiinnuttua kirjallisia hakemuksia.

JÄSENMAKSUJEN maksamista varten on oheistettu pankkisiirtolomakkeet. Jäsenmaksu vuodelta 1984 on 50,- mk kuten viime vuonnakin, liittymismaksu sen sijaan on vuosikokouksen päätöksen mukaisesti noussut ja on nyt 50,- mk.

Anne Vikkula

ARKEOLOGISEN JULKAISUTOIMINNAN KRIISI

Arkeologinen julkaisutoiminta puhuttaa. Keskustelua käydään ehkä enemmänkin suljettujen ovien takana tai kuiskaten kahvipöydässä kuin avoimesti ja julkisesti. Arkeologisen seuran kokouksessa 30.3. kuulumme sentään jotain, ja osoittautui, että käsitykset julkaisutoiminnan laajentamistarpeesta liikkuvat molempien äärimmäisyyksien välillä. Kävi ilmi, että nykyisin olemassa olevien sarjojen toimittajilla on suuria vaikeuksia saada riittävästi arkeologisia artikkeleita. Toisaalta esitettiin, että kirjoittamattomuuden korjaaminen olisi aloitettava pienien ja yksinkertaistenkin kirjoitelmien hyväksymisestä. Ehkä kysymys ei siis olekaan jo olemassa olevien sarjojen määrän riittämättömyydestä vaan pikemminkin niiden luonteen yksipuolisuudesta.

"Keittiön puolen" arkeologina tiedän, että nuorilla, kenttätöitä tekevillä tai rohkeasti uusia metodeja kokeilevilla kolleegoilla on käsissään runsaasti kirjoittamisen arvoista materiaalia. Luonnollinen kirjoituskokemuksen vähäisyys ja tiedon rajallisuus tietenkin helposti johtavat - etenkin kun aikaa ei koskaan ole liikaa - tekstin yksinkertaisuuteen ja sitä kautta myös oman tuotannon aliarvioimiseen. Liika itsekritiikki estää artikkelien tarjoamisen arvostettuihin sarjoihimme, etenkin kun aliarviointia niin usein tapahtuu muuallakin kuin omassa päässä.

Tarvitsemme siis modernin ja ennakkolululottoman foorumin lyhyitä kirjoituksia ja myös kansainvälistä polemiikkia varten, sekä myös toimimaan koko Suomen arkeologien ja poikkitieteiden edustajien yhteisenä kanavana. Suomen arkeologinen seura olisi luonnollisin tällaisen sarjan toimeenpanija. Museoviraston Fennoskandia Antiqua -sarja ei kuulemamme mukaan tule jatku-
maan ensimmäisen numeron kaltaisena vaan muuttuu monografia-
sarjaksi (siitä huolimatta, ettei tarvetta julkaisutoiminnan

laajentamiseen entisessä muodossaan todellakaan näytä olevan). Muinaismuistoyhdistyksellä ei nähtävästi ole mahdollisuuksia uusien sarjojen perustamiseen (miten olisi, jos joku vanhoista ja "tarpeettomiksi osoittautuneista" lopetettaisiin).

Vapaamuotoisemman julkaisusarjan tuomat mahdollisuudet näkyisivät ensimmäisenä kaivaustulosten nopeassa julkaisamisessa sekä nuorten arkeologien julkaisuintensiviteetin kasvussa. Vähitellen, kokemuksen lisääntyessä ja tutkimuksen tason kohotessa kirjoittamistottumuksen myötä nousisi myös vanhoihin arvosarjoihin tarjottavien artikkeleiden määrä. Arkeologian popularisoinnin perusedellytykset lisääntyisivät. Syvä kuilu kokemattomuuden ja kokeneisuuden, vähäpätöisyyden ja arvostettavuuden, huomisen ja eilisen välillä lakkaisi laajenemasta, ja kehitys kohti arkeologisen julkaisutoiminnan todellista kriisiä pysähtyisi ja kääntyisi edullisempaan suuntaan. Vapaamuotoinen julkaisutoiminta koituisi loppujen lopuksi koko Suomen arkeologien eduksi.

* * *

PAINOSTA TULLUTTA

Turun maakuntamuseon Raportteja-sarjan no 6, "Historiallisen ajan arkeologia Suomessa", on ilmestynyt. Julkaisu sisältää v. 1981 Turun maakuntamuseossa pidetyn historiallisen ajan arkeologian symposiumin esitelmät ja suurimman osan lyhyemmistä raporteista. Kirjan hinta on 40 mk ja sitä on saatavissa Turun maakuntamuseosta (osoite: Kalastajankatu 4, 20100 Turku 10; puh 921/303300).

* * *

KUULTUA

"Monografioiden teko on tulevaisuuden tärkein tehtävä."
(A. Erä-Esko Museoviraston Kenttätöyöseminaarissa 12.4.1984)

Markus Hiekkanen

DENDROKRONOLOGIAN TILA JA TULEVAISUUS SUOMESSA

Tammikuussa 1982 pidettiin Kansallismuseon Rahakammiossa neuvottelutilaisuus, jonka aiheena oli dendrokronologisen tutkimuksen käynnistäminen Suomessa. Tilaisuudessa, johon oli kutsuttu parisenkymmentä kasvitiedettä, rakennustutkimusta, geologiaa, arkeologiaa ja metsäntutkimusta harjoittavaa tieteen tekijää, todettiin dendrokronologisen menetelmän kiistaton merkitys ajoitusten tarkentamisessa ja luotettavuuden lisäämisessä. Edelleen todettiin, että Suomessa on tehty yksittäisiä kokeiluja menetelmän testaamiseksi ja että laitteitakin on olemassa. Perussarjojen kehittämiseen tarvittavaa puumateriaalia löytyy yllin kyllin eri puolilta maata.

Käydyn keskustelun tuloksena todettiin, että dendrokronologinen kehitystyö Suomessa on saatettava käytäntöön ja toteutettava luonnontieteellisen ja humanistisen tutkimuksen yhdistävänä projektina. Tehtävän valmisteleminen päätettiin antaa kuusihenkiselle työryhmälle, jonka puheenjohtajana toimi FT Matti Eronen.

Yksi työryhmän tehtävistä oli Suomen Akatemialle esitettävän projektin valmisteleminen. Tehtävä täytettiinkin vuoden 1982 alkupuoliskolla, mutta sitten laskeutui asian ylle outo hiljaisuus. Koska omalla tutkimussarallani dendrokronologista ajoitusmenetelmää tarvitaan kipeästi ja kiireellisesti, kyselin aina silloin tällöin työryhmän jäseniltä projektin edistymisestä. Kukaan ei tuntunut tietävän asiasta kovinkaan paljon. Joku tiesi kertoa, ettei Akatemia ole myöntänyt varoja projektiin, joku toinen taas, että varat on myönnetty mutta niitä syystä tai toisesta ei käytetä. Näiden ristiriitaisten tietojen

selvittämiseksi soitin viimein Humanistiseen toimikuntaan. Sieltä saamani vastaus oli ällistytävä ja varsin deprimoi: Humanistiselle toimikunnalle jätettiin tosin tutkimusraahahakemus keväällä 1982 (mahdollisesti myönnettävät varat oli hakemuksen mukaan tarkoitus käyttää tutkimushenkilökunnan palkkaamiseen 1.8. 1982 alkaen), mutta se oli ennen päätöstä vedetty takaisin! Nyt on siis kulunut lähes kaksi vuotta ajankohdasta, jolloin projektin olisi pitänyt käynnistyä, ja tämä aika on ollut kokonaan pysähtynyt; se ei olekaan pitänyt sisällään kehitystä, kuten luulin.

Kuka tai mikä kantaa vastuun siitä, että korvaamattoman arvokkaan ajoitusmenetelmän kehittäminen Suomessa vesitettiin? Tiedän varmasti, etteivät ainakaan kaikki työryhmän jäsenet ole olleet tietoisia hakemuksen poisvetämisestä, mutta ketkä siitä tiesivät ja ketkä päätivät poisvetämisestä? Miksi he tekivät tällaisen päätöksen? Ehkä näitä kysymyksiä ei ole tarpeen tehdä, ehkä ei ole aiheellista metsästä syyllisiä. Sen sijaan on muita kysymyksiä, joihin vastaaminen ja joista keskusteleminen vaikkapa tämän lehden palstoilla on Suomen dendrokronologian tulevaisuuden kannalta äärimmäisen tärkeää ja kiireellistä.

Esitän kysymykset Rahakammion neuvottelussa mukana olleille henkilöille, em. työryhmän jäsenille ja kaikille niille, jotka tuntevat huolta dendrokronologisen tutkimuksen kehittämisestä Suomessa.

Miten - tarpeettomia tensioita aiheuttamatta - puretaan syntynyt tilanne? Miten saadaan ajoitusmenetelmän kehittäminen uudelleen käyntiin? Mitkä elimet sitä voisivat viedä eteenpäin? Miten taataan jatkuvuus? Kaiken kaikkiaan, mitä meidän on tekeminen?

M A T I T

Piirt. M. Huurre

ÄLÄ HÄIÄITSE.
MERKITSE VAIN KARTALLE
JA PANE PUSSIIN.

M. 55

M. 55

EIKÖ SE NEITI VIELÄKÄÄN
OLE OPPINUT KAIVAMAAN ?

MUTTA HERRA VALTIONARKEOLOGI
NEHÄN OVAT TYÖKUVIA !

Matti

INGEN KAN VETA HUR ARKEOLOGEN FÅR LIDA ...

Sateisella kaivauksella palelevan Appelgren-Kivalon haikaa toteamus kuuluu siihen arkeologian suulliseen perimätietoon, jonka tallettamisesta on paljonkin puhuttu. Olen itse usein valitellut, etteivät esimerkiksi Äyräpää, Leppäaho ja Luho koskaan panneet paperille muistamiaan tarinoita entisiltä ajoilta. Koska tämä lehti nyt on tarjonnut sivujaan myös arkeologiselle perinteelle, on kai lähes pakko ruveta kirjoittelemaan sitä, mitä on mieleen jäänyt. Toivottavasti kaikki muutkin innostuvat penkomaan juttuvarastojaan ja julkistavat niitä tätä kautta.

Kansanrunouden tutkijoilla on epäilemättä hienoja tieteellisiä nimityksiä niille ilmiöille, jotka aikojen kuluessa vähitellen muuntavat suullista perinnettä. Alkuperäisestä tarinasta jää helposti pois yksityiskohtia, uusia piirteitä lisätään ja koko jutun päähenkilökin saattaa vaihtua. Tätä on tapahtunut myös arkeologisessa muistitiedossa, mistä on ainakin kaksi selvää esimerkkiä.

Ville Luho, joka mielellään kertoi juttuja, naureskeli aikoinaan eräälle 1950-luvulla (?) Meiukselle sattuneelle kommelukselle. Meius oli Pälsin kuopassa saanut liimatuksi kokoon suuren kampakeraamisen ruukun ja lähtenyt kantamaan sitä ylös huoneeseensa. Portaissa hän oli kompastunut, mutta saanut sentään pidetyksi ruukun sylissään. Vieressä katsellutta Villeä nauratti hänen tasapainoilunsa, jolloin Meius varovasti laski astian portaalle, pui vihaisesti nyrkkiä, nosti ruukun taas ylös ja jatkoi matkaansa. Onnellisesti hän sai pytyn perille ja laski sen pöydälleen - mihin se sitten hajosi. Uutta kokoamisyritystä ei Meius tehnyt, vaan palaset joutuivat laatikossa takaisin varastoon.

Villen kertomus oli tällainen, mutta ilmeisesti se ei ole ollut kaikille riittävän värikäs. Viime vuonna ainakin eräs nuori arkeologi kyseli minulta, oliko ihan totta, että ruukun hajottua Meius raivoissaan hyppi tasajalkaa palasten päällä ja paiskasi lopuksi kaiken roskikseen ...

Omalta kohdaltani taas olen toimistopäällikkö Arskan kertonut, miten minä Suomussalmella 1950-luvulla inventoیدessani ajelin siellä polkupyörällä reikäleipiä eväänä pyöränsarviin pujotettuina. No, vaikka monet inventoinnit teinkin pyöräillen, en huomannut käyttää noin käytännöllistä tapaa eväille, ja Suomussalmella inventoin jalkaisin ja veneellä, koska pyörästä ei sikäläisten rantojen tarkastuksessa olisi ollut mitään hyötyä. Mutta samoihin aikoihin Suomussalmella liikkui toinenkin omituinen tyyppi, Pentti Linkola lintuja tutkimassa ja kuulin hänen käyttäneen tuollaista eväiden kuljetustapaa. Arskan jutussa olen siis saanut osan Pentti Linkolan maineesta. Tällä oli kuitenkin myös muuta evästä: pyöränsarvessa oli vielä muovipussi, joka sisälsi pääasiallisia keitetyjä kuoreita, mutta johon lisättiin kaikenlaista matkan varrella karttunutta muonaa, niin että siitä kehittyi melkoinen rautaisannos, kuten Chrisse C. muistelee.

Sinänsä kai on samantekevää, onko juttu tosi vai ei, jos se vain sopii henkilökuvaan eli ainakin voisi olla totta. Enpä voi esimerkiksi väittää keksityksi Museoliiton aikaisemman sihteerin Riitta Heinosen kuvausta Oiva Keskitalon ja minun ruokatunnin vietosta Museokadun Valiossa joskus 1960-luvulla. Riitta Heinonen oli istunut viereisessä pöydässä ja hänen mukaansa ainoa meidän pöydässämme koko tunnin aikana lausuttu repliikki oli Keskitalon painokkaasti lausuma: - Se oli kivikautinen asuinpaikka.

Olipa se Keskitalo sillä kertaa suulaalla tuulella.

Tuija Rankama

HELSINGIN YLIOPISTON RASI-PROJEKTI

Helsingin yliopiston Arkeologian laitoksen vasta käynnistyneen uuden projektin nimi on "Rannikko- ja sisämaayhteisöjen välinen vuorovaikutus rautakaudella", eli lyhennettynä RASI. Projektin lähtökohta on se, että laitoksen tutkimustoiminnan painopisteenä on jo toistakymmentä vuotta ollut Suomen rautakauden yhteiskunta. Salon projektin lähestyessä loppuaan ryhdyttiin miettimään, millä tavalla tätä samaa teemaa voitaisiin jatkaa ja laajentaa ja samalla saada mukaan laajempi alueellinen näkökulma.

Eri alueiden välinen vuorovaikutus on keskeinen ongelma Suomen esihistoriassa, ja sen tutkimiseksi on nyt valittu Salon ja Helsingin väliseltä rannikkokaistalta Kanta-Hämeeseen ulotuva alue, joka vastaa niitä vaatimuksia, jotka projektialueelle asetettiin: sen lounaisessa ja pohjoisessa ääripäässä on kaksi keskeistä rautakautista asutusaluetta, joiden väliin jää harvaan asuttu erämaavyöhyke; pronssikaudella sen rajojen sisällä voidaan tutkia itäisen ja läntisen pronssikulttuurin suhteita; alueelta löytyvät myös kaikki Etelä-Suomen kivikauden pääjaksot.

Vaikka projekti alkuvaiheissaan keskittyy rautakauden tutkimukseen, tarkoitus on, että alueesta muodostuu laitoksen "kenttälaboratorio", keskusalue, johon voimavarat keskittään ja jonka sisällä voidaan harjoittaa kaikkiin esihistorian vaiheisiin liittyvää mahdollisimman monipuolista tutkimusta ja opetusta. Tämän vuoksi on myös tärkeää, että alue on sopivan matkan päässä Helsingistä.

RASI-projektin tutkimuksen pääteemoiksi on hahmoteltu rannikon ja Hämeen asutuksen ja talouden kehitys ja vertailu, rannikon ja Hämeen välisen erämaavyöhykkeen nautinta ja asuttaminen, sekä vuorovaikutussuhteiden syyt, suuntaus ja luonne.

Tämäntapaisten kysymysten selvittelyyn eivät luonnollisesti riitä pelkästään arkeologiset menetelmät, vaan tarvitaan tukea toisaalta historiasta, kansatieteestä ja kielitieteestä ja toisaalta eri luonnontieteistä, esim. kvartäärigeologias-
ta, paleobotaniikasta, maaperägeologiasta ja kulttuurimaan-
tieteestä. Projekti siis toteuttaa tieteidenvälistä yhteis-
työtä tavalla, jossa arkeologinen kysymyksenasettelu on kui-
tenkin aina etusijalla.

Käytännössä tutkimustyön ensimmäisenä vaiheena on olemassa olevan aluetta koskevan arkeologisen ja relevantin histori-
allisen, geologisen jne. aineiston kartoittaminen. Työtä suo-
rittamaan on palkattu puolipäiväisesti viisi tutkimusavusta-
jaa sekä projektisihteeri, joka huolehtii opiskelijoiden
työnohjauksesta ja käytännön asioista. Työt alkoivat tämän
vuoden tammikuun puolivälissä. Rahat hankkeen toteuttamiseen
on saatu Helsingin yliopiston tutkimusmäärärahasta.

Tutkimusavustajien työt ovat toistaiseksi jakautuneet siten,
että yksi heistä on keskittynyt historialliseen aineistoon,
yksi luonnontieteelliseen ja kolme muuta puhtaasti arkeolo-
giaan.

Historiallisen aineiston keruu on alkanut maanmittaushalli-
tuksen arkistossa, missä projektilla on tekeillä kortisto
kaikista aluetta koskevista ennen vuotta 1809 piirretyistä
kartoista. Tähän mennessä on saatu valmiiksi Hämeen lääniin
kuuluva alue ja siirrytty Varsinais-Suomen puolelle; näillä
näkymin työ saadaan koko projektialueen osalta valmiiksi ke-
vätlukukauden loppuun mennessä.

Luonnontieteen puolella on saatu lähes valmiiksi kortisto
aluetta koskevista siitepölyanalyyseistä ja piirretty kartta
näytteenottopaikkojen levinnästä. Tämän ohella huomiota on
kiinnitetty järvimalmin esiintymiseen projektialueella ja py-
ritty alustavasti selvittämään, miten se korreloi niiden tie-
tojen kanssa, joita toistaiseksi on ehditty kerätä arkeolo-
gisesta aineistosta.

Arkeologisen keräystyön pohjaksi suunniteltiin aluksi lomake,
jolle kerätään tietoja museoviraston arkistosta systemaatti-
sessa muodossa. Keräystyö on keskitetty toistaiseksi ajalli-

sesti pronssi- ja rautakauteen ja alueellisesti rintamaiden väliselle erämaavyöhykkeelle, josta on olemassa vähiten tietoja ja jota juuri sen vuoksi on tarkoitus lähteä ensi syksynä inventoimaan. Samaa lomaketta voidaan käyttää myös inventoitaessa maastossa.

Samoin kuin luonnontieteellisestä aineistosta, on tähän mennessä läpikäydystä arkeologisesta materiaalista tehty alustava levintäkartta. Tekeillä on lisäksi viitekortisto museoviraston esihistorian toimistossa säilytettävistä projekti- aluetta koskevista kaivaus- ja tarkastuskertomuksista. On myös valmistunut tilastoa ja kartta aluella suoritetuista inventoinneista ja niiden jakautumisesta suoritussajankohdittain.

Eräänä käynnissä olevan keräystyön ideana on, että tiedot pyritään ottamaan talteen sellaisessa muodossa, että ne tulevaisuudessa on helppo siirtää tietokoneelle. Tämä tulee luonnollisesti helpottamaan aineiston käsittelyä tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa.

Aineiston keruuvaihe on suunniteltu kolmivuotiseksi, ja nyt käynnissä olevan työn lisäksi on siis tarkoitus suorittaa inventointia sekä ainakin koekaivauksia. Laitoksen opetustyötä on jo nyt suunnattu projektialueelle keskittämällä esim. kevätlukukauden 1984 proseminaarin aiheet sinne. Samoin sieltä on tarkoitus jakaa gradun aiheita esim. tällä hetkellä työnteossa mukana oleville tutkimusavustajille, ja jo nyt on tiedossa yksi RASI-alueeseen ja RASI-problematiikkaan liittyvä lisensiaattityö.

* * *

KUULTUA

"Koko kaivaustouhu on oikeastaan turhaa työtä. On valittavaa, että eri yliopistot aloittavat suuria projektejaan..."

(A. Erä-Esko Museoviraston Kenttätööseminaarissa 12.4.1984)

Tuukka Talvio

ARKEOLOGIT KUVISSA

Münsterin museo (Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte) on saanut vapaaherra Hans Dietrich von Diepenbroick-Grüterin (1902-1980) testamenttilahjoituksena ainutlaatuksen kokoelman muotokuvagrafiikkaa 1500-luvulta 1800-luvulle. Museo järjesti kokoelman pohjalta jo lahjoittajan elinaikana näyttelyt "Hallitsijoiden muotokuvia" ja "Lääkärien muotokuvia", joista molemmista ilmestyivät seikkaperäiset luettelot. Kolmantena samassa sarjassa oli Münsterissä viime vuodenvaihteessa näyttely Der Archäologe. Graphische Bildnisse aus dem Porträtarchiv Diepenbroick. Tätä kirjoitettaessa sama näyttely on esillä Hannoverissa, mistä se siirtyy kesäksi Länsi-Berliinin Antikenmuseumiin. Näyttelyyn liittyy jälleen museonjohtaja Peter Berghausin johdolla toimitettu A 4 -kokoinen luettelo, jossa on 364 sivua ja yli 200 kuvaa, muutamat niistä värillisiä.

Sana arkeologi on näyttelyä koottaessa ymmärretty väljästi, mikä on luonnollista, sillä useimmat mukaan päässeet 180 muinaistutkijaa, keräilijää ja harrastajaa elivät ennen teollisen arkeologian syntymistä. Luettelon arvoa lisäävän johdanto-osaan sisältyvät katsaukset antikvaarisen tutkimuksen vaiheisiin. Nämä katsaukset yhdessä kaikkien kuvattujen henkilöiden pienoiselämäkertojen kanssa tekevät luettelosta erittäin arvokkaan teoksen. Silti se maksaa vain saman verran kuin tavallinen näyttelyluettelo, 20 DMk. Sitä voi tilata osoitteesta Westfälisches Landesmuseum, Domplatz 10, D-4400 Münster.

Hans-Peter Schulz

AUSWERTUNG DES QUARZMATERIALS DER STATION TERVOLA 30

TÖRMÄVAARA

Die Redaktion dieses Blattes hat mich gebeten, meine Arbeit, die ich seit Ende Februar 1984 hier mache, kurz vorzustellen. Auf Einladung des Vorgeschichtlichen Büros des Museovirasto habe ich mit den Untersuchungen des Quarzmateri- als der oben genannten Station begonnen. Diese Arbeit ist zum einen Vorbereitung und Teil meiner Magisterarbeit an der Universität Tübingen. Das Institut für Urgeschichte (Jägerische Archäologie) hat seit vielen Jahren einen Forschungsschwerpunkt in Arktischer und Subarktischer Archäologie, speziell Grabungen von Paläoeskimo und Eskimo Wohnplätzen bzw. Jagdstationen in Kanada, somit bedeutet meine Arbeit eine regionale Erweiterung dieser Forschungen und ist für unser Institut recht interessant. Es wäre wünschenswert, wenn damit auch eine weitere Zusammenarbeit auf diesem Gebiet zustande käme. Zum anderen werden die Ergebnisse den Archäologen, die Törmävaara untersuchen, zur Verfügung stehen, und später hoffentlich in geeignetem Rahmen publiziert werden.

Ich hatte jetzt schon seit einundhalb Jahren die Möglichkeit Quarz von finnischen steinzeitlichen Wohnplätzen und dessen Besonderheiten näher kennenzulernen. Die bis jetzt publizierten typologischen und morphologischen Untersuchungen zeigen sehr unterschiedliche Vorgehensweisen und Resultate, die eben die Problematik dieses Materials aufzeigen. Deshalb bezieht sich ein Teil meiner Arbeit auf grundlegende Fragen :

Mikroskopische Untersuchungen auf Schlagspuren und Schlagmerkmale, Unterschiede der Oberflächenstrukturen bei Schlag- und Bruchflächen¹, Merkmale von Retuschen, von Stichelschlägen sowie Abnutzungsspuren und Aussplitterungen, die durch intentionellen Gebrauch entstehen. Um sicherzu-

gehen, ob solche Merkmale genau zu erkennen sind, werden Vergleiche mit experimentellen Serien von Quarzabschlägen, Sticheln und anderen Geräten, die mit verschiedenen Techniken hergestellt worden sind, gemacht. Dazu kommen makroskopische Beobachtungen des Schlagverhaltens von Quarz. Es soll geklärt werden, ob die Feinstruktur des Materials (Eventuell mit Hilfe von Gefügeanalysen an Dünnschliffen) die Besonderheiten des Schlagverhaltens ausreichend erklären kann. Der Vergleich dieser Ergebnisse mit den entsprechenden Merkmalen bei Flint, oder vielmehr die Herausstellung der Unterschiede, ergibt hoffentlich Anhaltspunkte, wieweit bei einer Inventarisierung von Quarzgeräten Aussagemöglichkeiten eingeschränkt sind, besonders im Hinblick auf die intentionelle Abschlagherstellung und die Kernproduktion, und welche ganz neuen Möglichkeiten vielleicht hinzukommen. Da die ganze Terminologie des Steinschlagens sowie die Typologie an ~~k~~ryptokristallinen homogenen Materialien, wie Feuerstein mit seinen Varietäten, entwickelt worden ist, lässt sie sich sicher nicht ohne weiteres auf Quarz anwenden. Unter diesen Gesichtspunkten wird auch das Material von Törmävaara inventarisiert werden, jedoch lässt sich eine genaue Vorgehensweise und deren Zielsetzung jetzt noch nicht darlegen.

¹Diesbezüglich gibt es schon ähnliche Untersuchungen am geologischen Institut der Uni. Tübingen über Druckverhalten von Silicatgesteinen, einige meiner Untersuchungen lassen sich wahrscheinlich nur in Zusammenarbeit mit diesem Institut machen.

* * *

"Edes pienemmissä puitteissa, tieteenharjoittajien kokouksissa, ei Suomessa hevin synny sitä keskenään samalle tasolle asettuvien keskustelijoiden virikkeellistä ajatustenvaihtoa, jota tapaa elämään vähemmän vakavasti suhtautuvissa maissa."

Yrjö Ahmavaara 1981

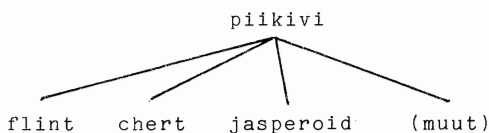
Carola Eklundh

PIIKIVITERMISTÖÄ

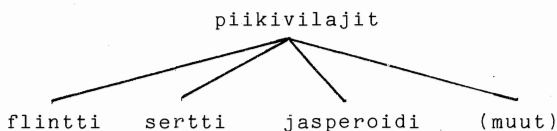
Piikivi on tullut ajankohtaiseksi termistön kannalta tänä keväänä kolmesta syystä. Ensimmäinen syy on tekeillä oleva julkaisu "Micropaleontologic, petrographic and surface textural methods in characterization of archaeological flint and chert specimens found in Finland", tekijöinä Risto Tynni, Kari Kinnunen, Kalevi Hokkanen ja Jussi-Pekka Taavitsainen. Julkaisu ilmestyy myöhemmin tänä vuonna Geologian tutkimuskeskuksen Bulletin-sarjassa. Toinen syy on niin ikään tekeillä oleva ruotsalaisen TNC:n (Tekniska Nomenklaturcentralen) Geologisk ordlista, johon sisältyy liki 2000 ruotsinkielistä termiä määriteltävineen sekä vastineet seitsemällä eri kielellä. Olen yhteistyössä noin 30 asiantuntijan kanssa toimittanut tähän sanastoon suomenkieliset termit. Lisäksi työn alla on Suomen geologian sanasto.

Piikivi eli limsiö on vanha käsite, joka kiinnostaa sekä geologia että arkeologia. Tuleva yhteisjulkaisu on siitä hyvä esimerkki. Terminologia tieteenalana on huomattavasti uudempi käsite, jonka merkitys kuitenkin kasvaa nopeasti tänä informaatioyhteiskunnan aikana. 1980-lukua onkin jo ehditty sanoa terminologian vuosikymmeneksi, ja sanastojulkaisuja syntyy kuin sieniä sateella.

Piikivi oli käsitteenä pitkään ihan hyvä ja käyttökelpoinen, mutta uudet tutkimustulokset ovat tehneet sen riittämättömäksi. Arkeologisessa aineistossa oli useita eri kivilajeja, joita on ennen sanottu piikiveksi. Mitkä ne sitten ovat ja miten ne suhtautuvat toisiinsa? Tässä vaiheessa keskustelin mm. Tynnin, Kinnusen ja Taavitsaisen kanssa. Avuksi otettiin terminologian periaate, jonka mukaan lähtökohtana on käsite eikä termi. Muodostettiin käsitejärjestelmä ja saatiin seuraava yläkäsite alakäsitteinen:

Seuraava ongelma oli eri piikivityyppien "termittäminen" suomeksi. Jasperoidi syntyi luontevasti, mutta entä englantinkieliset "chert" ja "flint"? Tässä vaiheessa käännyin Tekniikan Sanastokeskuksen ja kielitoimiston puoleen. Molemmat kuuluvat Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen. Keskustelujen tuloksena oli seuraava käsitejärjestelmä :

Termit flintti ja sertti ovat siis nyt hyväksyttäviä suomen kielen sanoja.

Sertti on tiivis, kova, piihapporikas sedimenttikivilaji, joka pääasiallisesti koostuu mikro- tai kryptokiteisestä kvartsista. Flintti muistuttaa serttiä (ja on geologisesti sen alalaji) mutta esiintyy noduuleina, on väriltään usein tummanharmaata tai mustaa ja iältään liitukautista. Jasperoidi on useimmiten kvartsiutunutta kalkkikiveä.

Tämä tapaus on esimerkki siitä, millaista terminologin työ saattaa olla. Lisäksi tulevat vielä esimerkiksi terminäuvonta ja sanastotyön eri alueet. Uusien tutkimustulosten myötä syntyy eri tieteenaloilla nopeassa tahdissa uusia käsitteitä. Käsiteanalyysi on se väline, jolla termivii-dakkoa raivataan. Termityö ei siis ole mikään itsetarkoitus, vaan sen tehtävä on palvella eri tieteenaloja käsitteitä selvittäen ja viestintää helpottaen.

VALITSE LEHDELLE NIMI!

Lehden edellisessä numerossa julistimme kilpailun lyhyen ja ytimekkään nimen löytämiseksi. Ehdotuksia tuli niin runsaasti - 28 kpl - että katsomme aiheelliseksi alistaa asian seuran jäsenistön ratkaistavaksi. Valitse ehdotuksista mieleisesi ja saata mielipiteesi kirjallisena toimituksen tietoon joko postitse tai seuran kokouksessa

11.5.1984. Nimiehdotukset ovat seuraavat:

1. Arkeologi	15. Muinaistutkija
2. Arkeomania	16. Muinaisuutiset
3. Idoli	17. Nuija
4. Iskelmä	18. Oravannahka
5. JRA	19. Pelkka
6. Jätekuoppa	20. Peruslinja
7. Kadonneen aarten metsästäjä	21. Pii
8. Kiintopiste	22. Raakkutunkio
9. Kulttuurikuoppa	23. Ruukku
10. Kulttuurimaa	24. Ruutu
11. Kuoppa	25. Röykkiö
12. Kuoppaposti	26. SARK
13. Löytö	27. Tasokas
14. Muinaistieteilijä	28. Teelmä

* * *

MUISTA !

Viimeinen ilmoittautumispäivä Ahvenanmaan Arkeometria-konferenssiin on huhtikuun viimeinen. Katso tarkemmin edellistä tiedotuslehteä, ilmoitustauluja tai saamiasi kirjeitä.

* * *

KUULTUA

"Pahimpia mahdollisia virheitä on avata niin suuri alue, ettei sitä saa kaivettua loppuun, peittää se ja sitten jatkorahoitusta ei ehkä koskaan tulekaan. Siinä menettää kasvonsa peruuttamattomasti Museoviraston silmissä huolimatta siitä, että asianomainen valvoja olisikin kehottanut näin tekemään."

(P. Purhonen Museoviraston Kenttätöseminaarissa 12.4.1984)

Eeva-Liisa Nieminen

LUIDEN KENTTÄKONSERVONNISTA

Tervola 30 :n kivikautiselta asuinpaikalta (ka II:2) Tör-
mävaaralta löydettiin vuoden 1983 kaivauksilla melko runsaasti
palamattomia luita kulttuurikerroksesta muiden löytöjen ohella.
Tukholmalaisen osteologin Tarja Vormiston mukaan ne ovat hyl-
keen luita paria hammaslöytöä lukuunottamatta. Näin oltiin
jo kaivauksella arveltu Mikael Forteliuksen laatiman kirjasen
"Johdatus arkeologiseen luuanalyysiin" perusteella.

Suuri osa luista oli erittäin huonosti säilyneitä, eikä niitä
saatu säilymään edes yritettäessä vahvistaa niitä liimaliuok-
sella jo itse löytöpaikalla. Osa luista kuivui nopeasti pois
puhallettavaksi pölyksi, ja osasta oli löydettyä vain kalk-
kiraidat maassa jäljellä. Osa oli kuitenkin hyvin säilyneitä,
ja ne löytyivät joko miltei irtonaisina hiekasta tai epämää-
räisen näköisistä "möykkyistä".

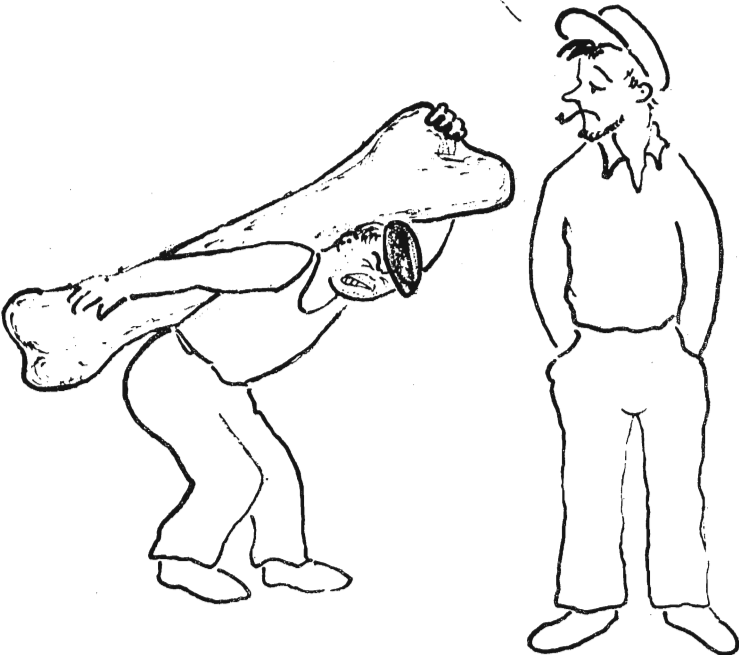
Ongelmaksi kaivauksella muodostui näiden luiden säilyminen,
sillä havaittiin niiden vahingoittuvan nopeasti joutuessaan
ilman kanssa tekemisiin ja kosteuden haihtuessa pois. Aloitet-
tiin pikaisesti vaatimaton löytölaboratoriotoiminta luiden pe-
lastamiseksi. Kaivaustyön joutuessa keskeytetyksi esiinkaivet-
tavat luut peitettiin aina muovilla kosteuden säilyttämiseksi.
Luut talletettiin jatkokäsittelyä odottamaan mahdollisimman
ilmatiiviisti ja kosteutta säilyttävästi. Näytti kuitenkin sil-
tä, etteivät luut tulisi kestäämään vahvistamattomina siirtoa
Helsinkiin. Siksi tilattiin Saksasta erityisesti luiden käsit-
telyyn sopivaa liimaa (Tervolalaiset ja kemiläiset liikkeet
eivät sellaista pystyneet toimittamaan). Tällaisen liiman tu-
lee olla valmistettua joko luusta tai nahasta, eikä se saa
sisältää kemiallisia lisäaineita. Tarkoitukseen sopivia lii-
malasteja on kahta merkkiä: Gluotin-Leim ja Racoll.

Luut puhdistettiin ensin pienillä metallilastoilla ja pehmeil-
lä pensseleillä. Sen jälkeen ne laitettiin vesi-liimaliuokseen,

jonka suhde oli 1:10. Luut saivat seistä liuoksessa noin kaksi tuntia ja hampaat 24 tuntia (sama koskee sarvia, jos sellaisia joskus löydetään). Tämän jälkeen ylimääräinen liimaseos sai valua pois, ja luut nostettiin avonaisiin laatikoihin kuivumaan. Tämän vahvistuskäsittelyn jälkeen luita voitiin vielä puhdistaa, jos ne sitä ennen olivat olleet niin huonokuntoisia, ettei puhdistus aikaisemmin ollut riittävässä määrin mahdollista. Tällä liimaliuoksella on nimittäin vain kovettava ja vahvistava vaikutus, mutta ei liimaavaa vaikutusta esimerkiksi hiekkaan tai juuriin. Käsittely näillä liimalaaduilla voidaan uusia tarpeen vaatiessa myös pitkänkin ajan jälkeen. Samoin näillä liimalaaduilla voidaan liimata myös rikkiäisiä luita.

M A T T I

HM. AINA VAIN
LUUNSIÄRJÄ

M. 55

Christian Carpelan

KENTTÄTYÖSEMINAARI?!!

Huhtikuun 12...13 pñä 1984 museoviraston esihistorian toimisto järjesti KENTTÄTYÖSEMINAARIN. Tarkoituksena oli tarjota rautaisannos kenttätutkimustietoutta maastoon lähteville nuorille arkeologeille. Muutamat kuulemani esitykset olivat varsin päteviä. Tässä mielessä seminaari varmasti edisti arkeologian asiaa. Kahteen päivään oli mahdutettu laaja ohjelma, joka selvästi osoitti, miten paljon tietotaitoa arkeologin täytyy omata voidakseen selvittää tehtävistään edes tyydyttävän tuloksin. Tällä saattoi olla turhauttavakin vaikutus. Turhauttavaa oli aivan varmasti kuulla seminaarin järjestäjän edustajien uhkaileva ja vähättelevä suhtautuminen sekä läsnä että poissa olleisiin arkeologeihin. Rimakauhu ei taida sillä taholla vaivata - reippaasti vain alitse suurenkin yleisön edessä.

Kaikkiaan pidän positiivisena, että noin 60 arkeologia saatiin kokoontumaan yhteen kuuntelemaan esitelmiä ja keskustelemaan kahtena päivänä. Esihistorian toimiston olisi nyt tehtävä tästä jatkuva käytäntö. Tällöin voisi kuitenkin olla hyvä ottaa mallia Riksantikvarieämbetetin järjestämistä metodikonferensseistä, joiden tulokset julkaistaan tuon viraston raporttisarjassa. Tällöin olisi paremmat mahdollisuudet temaattiselta pohjalta käsitellä tämänkertaista syvemmin arkeologian kysymyksiä. - Menestyvä arkeologinen toiminta voidaan rakentaa vain lujalle periaatteelliselle, teoreettiselle ja metodiselle pohjalle.
